

พระมงคลวิเสสกถา

โดย

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (กิตติโสภณมหาเถระ)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

พระมงคลวิเสสกถา
ทรงแสดงเมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่
สมเด็จพระวันรัต กิตติโสภณมหาเถระ
ถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

๕ ธันวาคม ๒๕๕๕

ณ พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

นมตถุ รตนตตยสุต ๑

อิทาเนว ปวกุขามิ
วุจฺจมานํ หิ สุตฺวาน
มหาราชาริราชสุต
ตโต สมฺปาทนตฺถาย
สมฺมว ปทหนตฺตส
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสุต

ตํ ตํ วิเสสมงฺคลํ
โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
ภเวยฺย กตฺตुकามตา
ภิชฺชโยภาวาย สพฺพลา
ธมฺเมเน ปฏฺธิปชฺชโต
สฺชียา สุวตฺถิมงฺคฺลนฺตํ ๑

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลอง
พระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนาในมหามงคล
สมัยอภิเษกชิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรง
พระเจริญชนมายุมาโดยพระสิริสุขเกษมสวัสดิ์ บัดนี้มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ
สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธา
ปสาทาธิคุณในพระบรมพุทธานุศาสน์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระ-
ราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระรัตนตรัยด้วยเครื่องสักการพัสดุ
ข้าชโภชอาหาร และสมณบริวารเป็นไทยธรรมแต่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่

นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิศนพลีกรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัมปมาัญญา พรหมวิหารตามคติแห่งพระพุทธศาสนา ฯ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติที่ตั้งแห่งศุกส์วัตติมงคล อันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า มงคลวิเสส มาถวายวิสัยนาเพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณพระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญจะพึงเกิดมีแต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า แต่ทรงพระราชอุทิศสาหะ ด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูน ส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบุลย์ยิ่ง ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิ- พิพัฒน์มงคลจะพึงสำเร็จแต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยา นั้นเป็นปัจจัย ฯ

ในศกนี้ (๒๔๙๕) ได้เลือกมาถวายวิสัยนา ๓ ประการ คือ สหกรณ์ ๑ สันติ ๑ และ รัฎฐาภิบาลโนปาย ๑

สหกรณ์ นั้น คือการทำร่วมกัน ย่อมเป็นไปทั้งในสังขารทั้งในกิจการอันมีความ ทำร่วมกันโดยสภาวะและโดยหน้าที่ เพื่อสำเร็จแห่งกิจอันประกอบร่วมกัน ตลอดถึง กิจอันแยกออกเป็นต่างหน้าที่ แต่จำต้องสัมพันธ์กันโดยเหตุผล ฯ อุทาหรณ์เช่น ส่วนแห่ง อวัยวะทั้งหลายอันคุ่มกันเข้าเป็นสรีระนี้ ต่างมีหน้าที่เป็นแผนก ๆ ช่วยกันบำรุงสรีระ ให้เป็นไป ยิ่งพริกพร้อมทำหน้าที่ร่วมกันเพียงใด ความผาสุกแห่งสรีระย่อมมีเพียงนั้น ส่วนแห่งอวัยวะเหล่านั้นต่างย่อมได้ความสะดวกแห่งกิจของตนตามหน้าที่ ถ้าส่วน อวัยวะอันหนึ่ง หรือมากกว่านั้น ทำหน้าที่บกพร่องไม่สม่าเสมอ ส่วนอื่นก็พลอยทำหน้าที่ ไม่สะดวกไปด้วย มากน้อยตามส่วนอันเสียไปนั้น ที่เป็นอุปการะแก่ความเป็นไปแห่ง สรีระเพียงไร ถ้าเป็นส่วนสำคัญเพียงอันเดียว ก็อาจทำส่วนอื่น ๆ ให้ติดขัดไปตามกัน แต่ส่วนสรีระก็ไม่ผาสุก กล่าวคือมีโรคเกิดขึ้นตำตรอนทอนกำลังแห่งสรีระนั่นเอง ถึงเป็น อันตรายก็ได้ ส่วนทั้งหลายแห่งสรีระ ย่อมต้องการสหกรณ์แห่งกันและกันโดยธรรมดา นิยม ด้วยประการฉะนี้ ฯ มีพระบาลีแสดงผลแห่งสหกรณ์ แห่งส่วนสรีระทั้งหลายว่า “อปฺปาพาโร อปฺปาตฺตฺโก สมเวปากินฺยา คหณฺนฺยา สมฺนฺนาคฺโต นาตีสฺตาย นาจฺจุณฺนฺหฺย มฺขฺฉมฺมฺย ปฺธานกฺขมฺย แผลว่า มีเจ็บใช้น้อย ประกอบด้วย เตโชธาตฺตฺบอณฺนฺพอสมฺมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นประมาณกลาง ควรแก่ความเพียร”

ดังนี้ ๆ ผลนี้ย่อมถือว่าเป็นลาภอันสำคัญ ดังพระพุทธภาษิตว่า “อโรคยา ปรมา ลาภา บรรดาลาภทั้งหลาย มีความหาโรคมิได้เป็นยอด” ๑ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงยกขึ้นเป็นเครื่องแนะนำ ภิกษุผู้ได้ผลนั้นให้รีบบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลुरुธรรมที่ยังไม่บรรลु ไม่ปล่อยโอกาสให้ล่วงไปเสีย ๑

ส่วนทั้งหลายย่อมรวมกันเข้าเป็นสรีระฉันใด ปัจจัยเครื่องอาศัยแห่งสังขารคืออาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ที่อาศัย เครื่องใช้สอย และยาเป็นปัจจัยเครื่องบำบัดโรค ก็ต้องอาศัยสภรณ์ของผู้ประกอบและสภรณ์แห่งวัตถุนั้นๆ จึงเกิดผลให้สำเร็จกิจตามประสงค์ ฉะนั้น ๑ เมื่อกล่าวเฉพาะบุคคล คนหนึ่ง ๆ หรือพวกหนึ่ง ๆ ที่รวมกันเข้าเป็นหมู่เป็นคณะ ตลอดถึงเป็นสัญชาติ ย่อมต้องอาศัยสภรณ์แห่งกันและกัน ดุจส่วนอวัยวะทั้งหลาย ๑ ในสกุลก็ดี ในคณะก็ดี การป็นงานกันทำ เป็นกิจจำต้องปรารภนาในเบื้องต้น สภรณ์เป็นกรณียะจำต้องการในลำดับการ ๒ อย่างนั้นเป็นไปกลมเกลียวกันแล้ว ย่อมยังสกุลยังคณะให้ตั้งมั่น ให้เจริญรุ่งเรือง ดุจสภรณ์แห่งส่วนอวัยวะทั้งหลายยังสรีระให้เป็นที่ไปอยู่โดยผาสุก ฉะนั้น ๑ สมเด็จพระบรมศาสดาหวังจะทรงแสดงการบำรุงสภรณ์อันเป็นรัฐประศาสน์ครั้งโบราณกาล ได้ตรัสเทศนาถึงเรื่องพระเจ้ามหาวิชิตราช ในกฎทนต์สูตรสี่ชั้นธวรรค ที่มณีกาย มีใจความว่า “พระเจ้ามหาวิชิตราชทรงดำเนินพระราชโบายเพื่อระงับการเบียดเบียนกันและกัน อันเป็นเสี้ยนหนามแห่งแผ่นดิน กล่าวคือเป็นอุปสรรคแห่งสภรณ์ ชนจำพวกใดชวนชวายเป็นการทำงานและเลี้ยงโคพระราชทานพันธุ์ข้าวปลูกแก่ชนจำพวกนั้น ชนจำพวกใดชวนชวายเป็นการค้า พระราชทานต้นทุนแก่ชนจำพวกนั้นเป็นการเพิ่มกำลัง ชนจำพวกใดทำราชการ พระราชทานเบี้ยเลี้ยงเบี้ยหวัดแก่ชนจำพวกนั้น ชนเหล่านั้นต่างชวนชวายเป็นการทำงานของตน ๆ ย่อมไม่ประทุษร้ายกัน ท้องพระคลังก็เพิ่มพูนด้วยพระราชทรัพย์ที่เป็นราชพลี พระราชอาณาเขตเกษมสุขสวัสดิ์ ลิ่นเสี้ยนหนาม หากความเบียดเบียนกันได้ ประชาราษฎร์ต่างชื่นบานด้วยความวางใจ ยังบุตรให้ฟ้อนอยู่ที่อก อยู่ราวกับมีประตู่เรือนไม่ต้องลงลิ้มสลัก ๑ บุคคลหรือคณะผู้นับเนื่องในสภรณ์ ถ้าปลีกตนเสียไม่ทำงานพริกพร้อมกับเขา ย่อมเป็นเช่นส่วนอวัยวะแห่งสรีระอันหยุดไม่ทำหน้าที่หรือทำบกพร่อง จัดว่าเป็นโรคเกิดขึ้นในสภรณ์นั้น เช่นเดียวกับโรคเกิดขึ้นในสรีระ ย่อมทอนกำลังหรือนำไปถึงความพินาศ ๑

ในฝ่ายคติธรรม สภรณ์เป็นกิจอันจำต้องปรารภนาดุจเดียวกัน ๑ การประพฤติสุจริต หากไม่ครบไตรทวาร ย่อมไม่สำเร็จประโยชน์ เพราะถึงหากกายจะพยายามฝืนทำ

สุจริต แต่ว่าอาจยังไม่สนิท และใจยังมุ่งเพื่อทุจริตอยู่ การที่ทำก็ย่อมจะไม่เป็นสุจริต เรียบร้อยตลอดไป ต่อพร้อมทั้งไตรทวารจึงจะสำเร็จประโยชน์ด้วยดี ๆ แม้ผู้ประพฤติธรรมก็จำต้องปรารณาสหกรณ์แก่ผู้อื่นด้วย ไม่อย่างนั้นก็ยากที่จะทำได้ตลอด ยิ่งหรือหย่อนไปไม่สมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวจักไม่มี เพราะอย่างนี้ สมเด็จพระบรมศาสดา จึงทรงบัญญัติสิกขาบทตามสมควรแก่เหตุ เพื่อเป็นบรรทัดแห่งความประพฤติของภิกษุทั้งหลาย ด้วยทรงมุ่งหมายจะให้ตั้งอยู่ในศีลสามัญญุตาคความสม่ำเสมอโดยศีล จึงมีชื่อเรียกสิกขาบทว่า **สาชิว สาชีพ** โดยอรรถว่า เป็นเครื่องอาศัยเป็นอยู่ร่วมกัน ภิกษุผู้ประพฤติสมควรแก่สิกขาบทนั้น เรียกว่า **สิกขาสาชีวะสมาปนุโน** ผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาเป็นสาชีพ กล่าวคือเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสหกรณ์ผู้หนึ่ง ๆ สมเด็จพระบรมศาสดากับพระสาวกร่วมฉันทะเลช่วยกันประกาศพระศาสนา นำมหาชนออกเสียจากอธรรม ให้ตั้งอยู่ในธรรม เป็นอันบำบัดเสียซึ่งวิบัติ นำเข้าไปสู่สวัสดิ จาริกไปถึงไหน ยังประโยชน์ให้เกิดไปถึงนั้น จึงมีคำสรรเสริญเรียกพระบรมศาสดาว่า พระธรรมราชา พระเจ้าแห่งธรรม เรียกพระสารีบุตรว่า พระธรรมเสนาบดี จอมทัพฝ่ายธรรม เรียกพระสงฆ์ว่า ธรรมเสนา กองทัพฝ่ายธรรม เทียบด้วยยุทธเสนากองทัพอันทำยุทธ ซึ่งยกไปถึงไหน ทำอนัตถพินาศไปถึงนั้น ๆ พระศาสดาและพระสาวกอาศัยสหกรณ์ความทำร่วมกัน ช่วยกันประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นได้ เพื่อประโยชน์สุขแก่โลกด้วยประการฉะนี้ ๆ

สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงตั้งนายกรัฐมนตรีด้วยพระราชวิจาร์ณญาณ ทรงมอบให้จัดตั้งคณะรัฐบาลก็ด้วยทรงตระหนักในพระราชหฤทัยว่า จักสามารถคุมสหกรณ์แห่งคณะรัฐบาลให้เป็นไปสม่ำเสมอ นำประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองโดยสวัสดิ มีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม และพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการในกรมกระทรวงนั้น ๆ ก็เพื่อบำรุงสหกรณ์แห่งราชการให้ดำเนินไปโดยสะดวก และที่ได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงสหกรณ์ขึ้น ก็เพื่อแนะนำสั่งสอนควบคุมประชากรราษฎรให้มั่นคงในศีลและธรรมอันดีงาม ให้รู้จักประโยชน์แห่งสหกรณ์ และช่วยเป็นกำลังอุปถัมภ์บำรุงให้สหกรณ์นั้นเป็นไปสะดวก เพื่ออำนวยประโยชน์ให้ประชากรราษฎรมีทรัพย์สินสมบัติเป็นหลักฐาน เกื้อกูลกันและกัน นี้เป็นสหกรณ์ภายใน ๆ ทรงรักษาความปรองดองมีพระราชไมตรีกับต่างอาณาจักร ก็เพื่อประโยชน์ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย นับว่าเป็นสหกรณ์ในระหว่างประเทศ ๆ อนึ่งการที่รัฐบาลแห่งสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้เข้าเป็นสมาชิกแห่งองค์การสหประชาชาติ และ

ได้ปฏิบัติไปโดยสมควรแก่กรณี ก็เป็นประสาสนวิธีที่นับเนื่องในสหกรณ์ ด้วยมุ่งหมายผลคือสันติ อันเป็นประโยชน์ใหญ่ที่สหประชาชาติมีความมุ่งหมายร่วมกันอยู่ ณ บัดนี้ ฯ สหกรณ์ทั้งภายในทั้งภายนอกที่รัฐบาลแห่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า พยายามอยู่ด้วยวิริยะอุตสาหะอันยิ่งใหญ่ จักสำเร็จเป็นมหาผละกำลัง ยิ่งพระราชอาณาจักรให้มั่งคั่งตั้งอยู่มั่นคงโดยเกษมสวัสดิ์ เป็นเหตุเพิ่มพูนพระราชกฤษฎีกาภิหารบารมีในสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า จัดเป็นมงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ

สันติ นั้น คือความสงบ เป็นผลมีมาแต่สหกรณ์ เป็นคุณสมบัติอันจะพึงปรารถนาทั้งทางคดีโลก ทั้งทางคดีธรรม ฯ ในทางคดีโลก การปกครองตั้งแต่ของชนผู้เป็นหัวหน้าแห่งสกุลแห่งคณะ ตลอดถึงแห่งราชอาณาจักร ย่อมมีความมุ่งหมายสันติเป็นข้อใหญ่ คนในสกุลเกิดทะเลาะวิวาทกัน คนในคณะเบียดเบียนทำร้ายกัน ต่างอยู่ไม่เป็นสุข หัวหน้าของสกุลของคณะต้องคิดป้องกันการทะเลาะวิวาทและเบียดเบียนกันมิให้เกิดขึ้น และระงับเหตุเช่นนั้นอันเกิดขึ้นแล้ว มุ่งรักษาความอยู่สงบเป็นนิจ ฯ ไม่เพียงเท่านั้น สกุลหรือคณะเป็นอริกัน ขึ้นกับสกุลหรือคณะอื่น เป็นต้นว่า ที่อยู่ติดกัน หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ไม่ปรองดองกัน ผลอันไม่พึงปรารถนาก็จะพึงมีมา หัวหน้าทุกฝ่ายจำต้องมีวิสาสะกัน มีความอ่อนผันด้วยไมตรีจิต ต่างฝ่ายจึงจักอยู่เป็นสุข ฯ ราชอาณาจักรมีโจรผู้ร้าย ปล้นทรัพย์ ผลาญชีวิต ทำร้ายร่างกาย ชุกชุม ประชาชนอยู่ด้วยความหวาดเสียว วางใจในชีวิตร่างกายและทรัพย์สมบัติลงมิได้ ฯ เพราะฉะนั้น ท่านผู้ปกครองอาณาจักรจึงตั้งกฎหมายไว้เพื่อลงโทษผู้ทำผิด และระงับวิวาทเรื่องทรัพย์กับรักษาลิทธิและอิสรภาพของประชาชน ตั้งศาลไว้เพื่อพิจารณาอรรถคดี จัดอารักขาเพื่อป้องกันภัยอันตรายแต่โจรผู้ร้าย และจัดการอย่างอื่นอีก ก็เพื่อรักษาความสงบภายใน จัดกองทัพสะสมศาสตราวุธยุทธภัณฑ์เสบียงพาหนะและอื่น ๆ ก็ดี ผูกไมตรีสัญญาต่อกันกับต่างอาณาจักรหรือเข้าร่วมกำลังเป็นสัมพันธมิตรก็ดี ก็เพื่อรักษาความสงบทางภายนอก ฯ สันติเป็นผลมุ่งหมายแห่งรัฐประสาสนสำเร็จด้วยกำลังทรัพย์อันจะพึงนับมิได้ ทั้งด้วยสติปัญญาวิริยะอุตสาหะสามารถและสหกรณ์อันเป็นกิจที่พึงทำก่อนอย่างอื่นทั้งนั้น ฯ

ในทางคดีธรรม สันติเป็นต้นเค้าแห่งพระพุทธศาสนา มีพระพุทธภาษิตวางไว้เป็นหลักว่า “สนฺติเมว สุสิทฺถเขยฺย พิงฺสํ เหนียกให้ติถึงความสงบนั้นแล” อีกข้อหนึ่งว่า “สนฺติมคฺคเมว พุรุหฺย จงพฺพุนทางแห่งความสงบเทียว” ฯ อันผู้ปฏิบัติพระพุทธศาสนา จะประกอบกิจก็ดี จะประพฤติกิริยาที่ดี จะกล่าววาจาก็ดี จะดำริคิดก็ดี อย่างไม่อย่างหนึ่ง

พึงมุ่งความสงบเป็นที่ตั้ง ๆ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบท ก็เพื่อระงับ
อาสวโทษอันเกิดขึ้นแล้ว และเพื่อระงับอาสวโทษอันจะพึงเกิดขึ้นอีก โดยใจความก็คือ
เพื่อรักษาความสงบ ในท้ายพระปาฏิโมกข์อันสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือนล่ำแดงความขอนี้ว่า
“ตตถ สพุเพเหว สมคฺเคหิ สมโมทมานะหิ อวิทมานะหิ ลิกฺขิตพุทฺธิ แปลว่า *อันภิกษุ
ทั้งหลายทั้งมวลแลพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ชอบกัน ไม่วิวาทกัน ศึกษาในสัตตอุพจน
อันเป็นหลักสูตรนั้น*” ดังนี้ ๆ ในฝ่ายคฤหัสถ์ทรงบัญญัติศีลมีองค์ ๕ คือ เว้นจาก
ผลาญชีวิต, เว้นจากทำโจรกรรม, เว้นจากประพฤตินอกใจ, เว้นจากกล่าวเท็จ, เว้นจาก
ดื่มน้ำเมา ก็เพื่อความอยู่สงบแห่งมหาชน ๆ การบำเพ็ญจิตตสิกขา คือศึกษาทางจิต ได้แก่
เจริญภาวนา ก็เพื่อรักษาความสงบแห่งจิต มิให้คิดฟุ้งซ่าน การบำเพ็ญปัญญาสิกขา คือ
ศึกษาทางปัญญา ได้แก่เจริญวิปัสสนาก็เพื่อกำจัดอาสวกิเลสอันเป็นข้าศึกแห่งความสงบจิต
ความสงบเป็นผลที่มุ่งหมายตั้งแต่ภายนอกตลอดถึงภายใน ปฏิบัติได้อย่างนั้น จึงได้ชื่อว่า
อุปสนโต ผู้สงบระงับ ๆ มีคาถาพระพุทธรักษาตสาธกความขอนี้ว่า

สนตกาโย สนตวาโจ

สนตมโน สุตมาหิตो

วन्दโลกามิสो ภิกฺขุ

อุปสนโตติ วุจฺจติ ๆ

แปลว่า *ภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีวาจาสงบแล้ว มีใจสงบแล้ว ตั้งมั่นดีแล้ว มีอามิสคือ
เหยื่อในโลก อันคายทิ้งแล้ว เรากล่าวว่า ผู้สงบระงับ*” ดังนี้ ๆ สันติย่อมเป็นมลแห่งสุข
อันไม่เจือด้วยอามิส เรียก นิรามิสสุข เป็นสุขอย่างสุขุม เป็นสุขอันแท้จริง มีพระพุทธรักษา
ว่า “*นตฺถิ สนฺติปริ สุขํ สุขยํกว่าความสงบไม่มี*” ๆ ความสุขเพราะได้ลาภได้ยศได้
สรรเสริญ เป็นสุขอิงอามิสเรียกว่า *สามิสสุข* เป็นสุขเจือด้วยทุกข์ เป็นผลอันจะพึง
มีมาด้วยกัน บัณฑิตไม่พิจารณาเห็นว่า เป็นสุขอันแท้จริง เหมือนสุขเกิดแต่ความสงบ ๆ
“*นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา ท่านผู้รู้ทั้งหลายย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นธรรม
อย่างยิ่ง*” ก็เพราะพระนิพพานเป็นยอดแห่งความสงบ คำสอนอันเว้นสันติเสียแล้ว จึงเป็น
ศาสนธรรมมิได้เลย ในทางคตธรรม สันติย่อมเป็นคุณสมบัติอย่างยิ่ง ไม่มีอย่างอื่นจะพึง
เปรียบปาน ด้วยประการฉะนี้ ๆ

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งและแก้ไขพระราชกำหนดกฎหมาย
โดยคำแนะนำ และยินยอมแห่งสถานิติบัญญัติก็ดี พระราชทานอำนาจแก่ศาลยุติธรรมก็ดี
โปรดให้จัดการอารักขาภายในก็ดี ทรงบำรุงการทหารก็ดี ทรงรักษาพระราชไมตรีกับนานา
ประเทศให้สนิทสนมก็ดี ก็เพื่อความสงบราบคาบแห่งพระราชอาณาจักรทั้งภายใน
ทั้งภายนอก ตามราชธรรมแห่งพระมหากษัตริย์ นี้จัดเป็นมงคลวิเสสประการที่สอง ๆ

รัฐาภิบาลนโยบาย นั้น คืออุบายการปกครองพระราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของปวงชน เป็นธงชัยเฉลิมชาติ เมื่อทรงสมบูรณด้วยสมบัติอันเป็นเครื่องประดับ สำหรับท่านผู้เป็นบุรุษรัตน์ก็ย่อมสำเร็จเป็นอุบายวิธีการปกครองพระราชอาณาจักรให้ราบรื่นโดยเกษมสวัสดิ์ ในที่นี้จักรับพระราชทานยกชัตติยสมบัติที่โบราณบัณฑิตได้กราบทูลถวายแด่พระมหากษัตริย์เจ้า ขึ้นถวายวิสัยนามีที่มานในหังสชาดก วิสตินิบาต เรื่องย่อในหังสชาดกว่า พระยาหงส์โพธิสัตว์ มีนามว่า ธรรมฐได้ยกสมบัติของพระมหากษัตริย์เจ้าขึ้นตั้งเป็นข้อปุจฉาทูลถามแด่พระเจ้ากรุงพาราณสี โดยกาลาประพันธ์มีอาทิดังนี้ ว่า

กจจิ นุ โภโต กุสล

กจจิ โภโต อนามย์

กจจิ รุณฺณมิตํ ผีต

ธมฺเมน อนุสิสฺสตี ฯ

แปลว่า พระองค์ทรงพระลำราญนิรทุกข์อยู่หรือ และรัฐมณฑลอันสมบูรณนี้ พระองค์ทรงปกครองดีโดยธรรมอยู่หรือ ฯ โทษเป็นเครื่องเสื่อมเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มีในหมู่เสนาอำมาตย์ราชเสวกของพระองค์บ้างหรือ อนึ่งเหล่าปัจเจกมิตรของพระองค์ คงห่างออกไปไม่กำเริบกล้า ดูจฉายาไม่ยึดทางทักษิณทิสณะนั้น หรือ ฯ อนึ่งพระราชเทวีของพระองค์เป็นผู้เช่นกันโดยกุลสมบัติเชื้อฟิงพระองค์ตรัสเพ็ดทูลด้วยพระวาจาอ่อนหวานเป็นที่ทรงยินดี ทรงพระรูปกัลยาณี มีพระราชโอรสดำรงพระอิสริยยศแล้ว ยังอยู่ในอำนาจ ประพฤติต้องพระราชอัธยาศัยอยู่ละหรือ ฯ ข้าแต่พระองค์ผู้ดำรงรัฐให้วิวัฒนะพระราชบุตรของพระองค์มีมากหลาย ล้วนมีพระชาติอันดี มีพระปัญญาว่องไว สามัคคี ชื่นบานในราชกิจนั้น ๆ อยู่หรือ ฯ พระเจ้ากรุงพาราณสีตรัสตอบรับทุกข้อต้น ๆ มา และตรัสตอบปุจฉาข้อหลัง แล้วตรัสขอให้พระยาหงส์โพธิสัตว์สั่งสอนพระราชบุตร ดังนี้ว่า

สตํ เอโก จ เม ปุตฺตา

ธตฺตฺถ มยา สุตา

ดูก่อนพระยาธรรมฐ บุตรของข้าพเจ้ามี ๑๐๑ องค์ ขอท่านจงกล่าวกรณียกิจแก่เธอทั้งปวง ผู้จะไม่ล่วงวาจาของท่าน ฯ พระยาธรรมฐปรารภพระราชกุมาร กล่าวแสดงเหตุแห่งหายนะและวิวัฒนะถวาย ดังนี้ว่า

อุปฺปนฺโนปิ เจ โหติ

ชาติยา วินฺเยน วา. เป็นต้น

มีเนื้อความว่า แม้ผิวว่ากุลบุตรเป็นผู้ถึงพร้อมแล้ว ด้วยชาติก็ดี ด้วยมรรยาทก็ดี แต่กระทำความเพียรในกรณียกิจหลังย่อมจะจมอยู่ในวิบัติดังห้วงชลธิ ฯ เมื่อเขามีปัญญา

บกพร่องช่องใหญ่ ๆ ย่อมจะเกิดขึ้นมากมาย คุณคนอยู่ในที่มีด ฌ ราตรี ย่อมแลเห็นรูปทั้งหลายเชื่องไปกว่าจริงจะนั้น ๆ อธิบายว่า เมื่อเหตุอันใดอันหนึ่งเกิดปรากฏขึ้นเฉพาะหน้าไม่มีปัญญาพอจะทาน เขาย่อมอนุমানเห็นเป็นข้อติดขัดใหญ่โตเกินวิสัย ๆ ผู้สำคัญในกิจการอันมิใช่แก่นสารว่าเป็นแก่นสาร ย่อมไม่ได้ปัญญาญาณเป็นเครื่องรู้ ย่อมจะจมอยู่ในอันตราย ประคองมฤตตรายอันตลกซอกเขาจะนั้น ๆ แม้หากนรชนเป็นคนชั้นต่ำ แต่เป็นผู้ขยัน มีปัญญา ถึงพร้อมด้วยศีลมรรยาท ย่อมโอกาสเพียงดังกองเพลิงในราตรี ๆ พระองค์จึงทรงถือความขื่อนี้เป็นอุทาหรณ์ ฝึกสอนพระราชบุตรในวิทยาคนมีปรีชาพึงเจริญขึ้นได้ คุณพิชหวานไว้ในนาย่อมงอมงามเพราะน้ำฝนจะนั้น ๆ

รับพระราชทานประมวลความแห่งคาถาทั้งหลายนั้น โดยใจความว่า โบราณบัณฑิตได้ยกขัตติยสมบัติ ๖ ประการ ขึ้นกราบทูลถวายแด่พระมหากษัตริย์ เพื่อได้ทรงพิจารณาทรงรักษาและทรงปฏิบัติ ก็ย่อมจะเป็นไปเพื่อความสุขสิริสวัสดิ์แก่พสกนิกรผู้อยู่ใต้พระราชอาณา ขัตติยสมบัติ ๖ ประการนั้น คือ

๑. อาโรคยสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยความปราศจากโรค คุณขื่อนี้ย่อมเป็นสมบัติอันสำคัญของพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงพระตำราญหาพระโรคมิได้ ย่อมสามารถยังราชกิจให้ลุ่สว่างไม่ติดขัด จะนั้น ความทรงพระตำราญจึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ๆ

๒. อารักขสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยความปกครองพระราชอาณาจักรโดยธรรมนี้ย่อมเป็นสมบัติอันสำคัญ เพราะประชาชนจะอยู่เกษมสุขหรือมีทุกข์ มีภัย ก็เพราะอาศัยพระมหากษัตริย์ทรงตั้งอยู่ในธรรม หรือทรงเห็นห่างจากธรรม เป็นเหตุมีกำลังกล้าพระราชอาณาจักรจะวัฒนาหรือทรุดโทรมก็เพราะพระราชจรรยาของพระมหากษัตริย์จะนั้น ความปกครองของพระราชอาณาจักรโดยธรรมจึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ๆ

๓. ปรีวารสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยบริวาร คือผู้ร่วมงานในราชกิจ เหล่าเสนาอำมาตย์ราชเสวกย่อมเป็นกำลังในราชการ ถ้าเป็นคนตรงในหน้าที่ มีความเที่ยงธรรม มีเมตตา มีความกล้า และมีปรีชาเป็นคุณสมบัติ ซื่อสัตย์ จงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ของตน แม้ชีวิตก็ยอมพลีถวายได้ เช่นนี้ย่อมเจริญราชการเพิ่มพระราชอภินิหารให้ปกแผ่ร่วมเย็นทั่วรัฐสีมา เหตุตั้งนั้น ความถึงพร้อมด้วยบริวาร จึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ๆ

๔. **อภัยสมบัติ** ความถึงพร้อมด้วยความไม่มีภัย คือปราศจากอริราชศัตรู อันจะมีมาแต่ภายนอก พระมหากษัตริย์ทรงประกอบพระราโชบายระงับปองามิตรเสียด้วยพระเดชานุภาพหรือทรงผูกพันไว้ด้วยสัมพันธไมตรีเช่นนี้ พระราชอาณาจักรย่อมเกษมสุขปราศจากภัย เหตุฉะนั้น ความไม่มีภัยจากอริราชศัตรูจึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

๕. **ทารสมบัติ** ความถึงพร้อมด้วยชัตติยนาวิรัตน์คู่พระบารมี จึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

๖. **ปุตตสมบัติ** ความถึงพร้อมด้วยพระราชโอรสเฉลิมวงศ์ จึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

ต่อไปนี้ พระยาตรฐแสดงเหตุแห่งหายนะและวัฒนะ ตีโทษแห่งความเกียจคร้าน ประกอบกิจล่าเวลา และความเบาปัญญาไม่รู้เท่าเหตุการณ์ ว่าเป็นเหตุตกอับของกุลบุตร ผู้ถึงพร้อมด้วยชาติสมบัติ สรรเสริญคุณแห่งวีริยะและปัญญาเป็นไปกับด้วยศิลาจารวัตร ว่าเป็นเหตุรุ่งเรืองแม่มองนรชน ผู้ต่ำสกุล ด้วยประการฉะนี้ ฯ ชัตติยสมบัติ ๖ ประการ เป็นเครื่องประดับสำหรับพระมหากษัตริย์เจ้า มีปรากฏในหังสชาติก วิสตีนิบาต ดังรับพระราชทานถวายวิสัยชานา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงสมบุรณ์ด้วยพระชัตติยสมบัติอันเป็นอุปถัมภ์กบปึงจัยแก่รัฐาภิบาลโนบายเป็นอันดี ยิ่งกว่านี้ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ศกนี้ นับเป็นมหามงคลวาร ที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ทรงได้พระราชลาคอันประเสริฐ คือสมเด็จพระราชโอรส ซึ่งเป็นเหตุแห่งพระปิตโสมนัส ด้วยทรงได้พระราชโอรสสมหวัง แต่มีไช้เป็นเพียงพระราชลาคในส่วนพระองค์เท่านั้น ยังเป็นเหตุให้เกิดปีติปราโมทย์เป็นอย่างยิ่งแก่พสกนิกรทุกท้าวหน้า ผู้อยู่ใต้พระบารมี ผู้จงรักภักดีในพระองค์ พระมหากษัตริย์พระประมุขแห่งชาติ เพราะต่างก็มุ่งมาตปรารถนาที่จะได้องค์พระรัชทายาทผู้สืบพระราชสันตติวงศ์ดำรงรัฐสีมาอาณาจักรสืบต่อไป เป็นที่ร่มเกล้าของชาวประชา พระราชลาคอันประเสริฐนี้จึงเป็นเหตุเพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภิหารบารมีในสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ชัตติยสมบัติแห่งองค์พระมหากษัตริย์จัดเป็นรัฐาภิบาลโนบาย เป็นมงคลวิเสสประการที่ ๓

ธรรม ๓ ประการ คือ สหกรณ์ ๑ สันติ ๑ รัฐาภิบาลโนบาย ๑ เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดอุทิสิริสวัสดิ์ จึงจัดเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการ ๆ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัยชานา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า อันพระคุณพิเศษนั้น ๆ ประดับแล้วยอม
ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชาณุภาพ เสด็จดำรงราชย์มหิศวรรษยาธิปัตย์
ทรงปกครองรัฐสีมามณฑลนำประชาชนให้ลู่ถึงความเกษมสุขสวัสดิ์ ฯ

ในลำดับนี้พระสงฆ์องค์สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ผู้ได้มาสันนิบาตใน
มหามณฑลกาลนี้ จะได้มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิฐานขอพรพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็น
มงคลอันสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จพระบรมพิตร
พระราชสมภารเจ้า

อรหันต์ สมมาสัมพุทธเจ้า
มหาสงฆ์ ปิโพบุทธ

อุตุตม์ ฐมมชฎก
อิจเจต รตนตตย

พระอรหันต์สมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุดแล้วยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้
เบิกบาน ตื่นจากกิเลสสินทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี
รวม ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วย
เดชาณุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัชฌาย์และอุปสรรคทั้งหลายจงอย่าได้
ถูกต้องพ้องพาน ซึ่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า และประเทศไทยนี้ ในกาลไหนๆ
จงบาราคิไกลทุกประการ ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค สุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน
และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิ์มงคล
ในที่ทุกสถานจงเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิรันดร์ แต่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้ากับทั้ง
พระบรมราชวงศ์และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรวาลผู้สิงสถิตอยู่ใน
รัฐมณฑลตั้งตั้งแต่พระราชนิเวศน์ตลอดเขตรัชสีมา ที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า
ได้ทรงบูชาแล้วด้วยธรรมพลีและอามิสพลี จงตั้งโมตรจิตอภิบาลรักษาสมเด็จพระบรมพิตร
พระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐบาล ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ ซึ่งอิฏฐวิบุลผลอันเป็นहितานุหิต-
ประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี ฯ

สิทธมตถุ สิทธมตถุ
เอตสุมิ รตนตตยสุมิ

สิทธมตถุ อิหิ ผล
สมปสาทนเจตโส ฯ

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสมฤทธิ จงเป็นผลสมฤทธิ จงเป็นผลสมฤทธิ แต่สมเด็จพระ
บรมพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้มีพระราชมโนสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรม-
ราชประสงค์ ทุกประการ ฯ

รับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกลาเป็น
ปสาทนิยกลามังคลานุโมทนา ด้วยประการฉะนี้ ขอถวายพระพร ฯ